

“Güçlü Kadın” Güçlü Aile mi?

Seyhan Büyükcoşkun | <https://orcid.org/0009-7855-4538> | sbuyukcoskun@yahoo.com

Dr., Bağımsız Araştırmacı,
İstanbul, Türkiye

Öz

Yaşamakta olduğumuz gündelik hayat küresel ekonomik sistemin tayin ettiği düzenlemelerle belirlenen bir akışa sahiptir artık. Materyalist değer sisteminin nüfuz alanına giren toplumlar ekonomik faaliyetlerin öncelikli ve temel insan edimi olarak kodlanmasını da benimsemiş durumdadırlar. Üretken olmak ve üretilen metain ücretlendirilerek değer bulması bireyin statü kazanmasının, özgür ve güçlü olarak nitelendirilmesinin ön koşulu olarak kabul görmekte ve bir modern hayat paradigması hükmüne geçmektedir. Kadın Hareketinin şiddetli bir şekilde savunduğu bu paradigma kadın emeği arzının artışıyla küresel kapitalizmin talepleri ile mutabik olmalarını sağlamıştır. Böylece doğal olmayan bir artış hızı göstererek yüksek oranlarda işgücü piyasasına katılan kadınlar üretken, özgür ve güçlü kadınlar olarak toplumsal gelişmişliğin de göstergesini oluşturup uluslararası ölçüklere konu teşkil etmişlerdir. Bu tablodaki en önemli olumsuz etken küçük çocukların bakımı sorunu olarak öne çıkmış ve ev-dışı bakımın kurumsal artışı bir zorunluluk arz etmiştir.

80’li yıllardan itibaren, çok daha fazla kadın emeği arzı için dışsallaştırılan (defamilisation) yüksek oranlardaki çocuk bakımı dikkat çekici bir sosyal olgu olarak raporlanmıştır. Araştırma raporunun ihtarı Batılı endüstrilemiş ülkelerin hepsinde ev dışı bakımın daha önce hiç olmadığı ölçüde ve uzunlukta saatler boyunca çocukların maruz kaldığı bir gündelik hayat gerçeği haline dönüşmesi durumunadır.

Ülkemizde de kadınların kimlik algısını, toplum ve ailedeki konumunu işgücü piyasalarında yer alması ile ilişkilendiren bugünkü sosyo-politik yaklaşım küçük çocukları kreş sayısını çoğaltarak bir engel teşkil etmekten çıkarma strateji ve hedeflerine sahiptir (Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 2024).

Kadınların yüksek sayıdaki istihdamının ailede yarattığı değişimlerin incelenmesi, çocukların ebeveynlerine ihtiyaçlarına dair değerlerin ekonomik roller ile çatışmasının çoğunlukla çocukların aleyhine olan durumları oluşturduğunu göstermektedir. Buna bağlı olarak çocukların kişiselleştirilmiş bakımının (personalised care) sağlıklı bir toplumun hayati önemdeki temeli olduğu vurgulanarak büyük sayılarla ifade edilecek kadar çok çocuğun karşılıklı olarak işleyen duygusal

münasebetten mahrum kalmasının toplumların gerilemesine ve çöküşüne yol açacağı ihtarında bulunmaktadır.

Ülkemizde yürütülen politikaların cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi hedefiyle anneleri iş piyasasına teşvik ederek öncelikle küçük çocukların aleyhine şartları oluşturması ve hâkim kılanan maddeci değerlerin evlilik ilişkisine verilen önemi zayıflatması güçlü toplum hedefine ulaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kadınların güçlendirilmesi, kadın istihdamı, ev-dışı çocuk bakımı, çocuk refahı, aile politikaları, güçlü aile.

Atıf Bilgisi

Büyükcoşkun, Seyhan (2025). “Güçlü Kadın” Güçlü Aile mi? *Aile Dergisi*, 3/1, 31-59.

<https://doi.org/10.70348/aile.2025.12>

Geliş Tarihi	25.08.2024
Kabul Tarihi	12.04.2025
Yayım Tarihi	30.06.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme Bu makale, Sempozyumu II: Küresel Tehditler Karşısında Aile Sempozyumu’nda sunulan ““Güçlü Kadın” Güçlü Aile mi?” adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Beyan	
Benzerlik Taraması	Yapıldı – İntihal.Net
Etik Bildirim	dergi@isavak.org
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Telif Hakkı & Lisans	

Is “Strong Woman” a Strong Family?

Seyhan Büyükcoşkun | <https://orcid.org/0009-7855-4538> | sbuyukcoskun@yahoo.com

Dr., Independent Researcher

Istanbul, Türkiye

Abstarct

Our daily life runs according to the regulations dictated by the global economic system. The societies in materialistic value system's sphere of influence have adopted the codification of economic activities as primary human activities. Productivity and the resulting product's valuation in money are considered as the prerequisite for an individual to have status, power, and freedom, hence a paradigm of modern life.

This paradigm strongly advocated by the Women's Movement allowed the movement to align with the demands of global capitalism for increasing female labour force participation. That is how women entered the labour market in numbers far bigger than the rate of natural increase and as productive, free, and strong women became the indicator of societal development hence a reference in international charts. The problem for caring for young children stood out as the most important negative element in this picture and increasing out-of-home care became urgent.

De-familisation of childcare for greater female labour force participation since the 80s is reported as a significant social phenomenon. The report warns that in all industrialized Western countries out-of-home care for long hours is fast becoming a reality of children's daily life at an unprecedented rate.

In our country the current socio-political approach, which associates a woman's perception of her identity and status in the society and in the family with her participation in the labour market, has the strategy and the goal of growing the number of nurseries to make sure young children are no longer an obstacle (Strategy and Plan of Action on Strengthening Women (2024-2028)).

An evaluation of the changes in the family brought by women's employment in high rates reveals that when the values concerning the parenting needs of children conflicted with economic roles it usually led to a situation to the detriment of children's best interest.

Keywords: Women's empowerment, female employment, out-of-home childcare, child well-being, family policies, strong family

Citation

Büyükcoşkun Seyhan (2025). Is “Strong Woman” a Strong Family?. *Aile Journal*, 3/1, 31-59.
<https://doi.org/10.70348/aile.2025.12>

Date of Submission 25.08.2024

Date of Acceptance 12.04.2025

Date of Publication 30.06.2025

Peer-Review Double anonymized - Two External

This article is the revised and developed version of the conference presentation entitled “Is “Strong Woman” a Strong Family?”, delivered at the the International Family Symposium II: The Family in the Face of Global Threats on May, 2024. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Ethical Statement

Plagiarism Checks Yes - Turnitin

Conflicts of Interest The author (s). has no conflict of interest to declare.

Complaints dergi@isavak.org

Grant Support

The author (s). acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Copyright & License

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the **CC BY-NC 4.0**.

Giriş

Ekonomik faaliyetlerin asıl amacının insan olduğu, toplumun daha müreffeh ve daha mesut yaşamasını sağlayıcı bazı maddi hedeflerin gerçekleştirilmesinin ise araçsal olduğu varsayılmakta fakat bugün bunun ihmale uğradığı belirtilmektedir (Tuna, O. ve Yalçıntaş, N. 1999). 80 sonrası yaşanan küreselleşme sürecinin genel olarak dünyanın “Batılılaşmasını” hızlandıran bir süreç olduğu ve piyasanın ihtiyaçlarının toplumsal ihtiyaçların üstünde yer aldığı bir dönemi temsil ettiği vurgulanmaktadır (Koray, 2011). İleri derecede sanayileşmiş ülkelerin dünya ticaretinin çok yönlü olarak serbestleştirilmesi fikri ile mal ve finans piyasalarının ülkelerin sınırlarını aştığı; demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, insan hakları, eşitlik, dışa açık ve rekabetçi pazar ekonomisi gibi kavramların ortak değerler olarak benimsendiği küreselleşmede ekonomi üst değer olarak belirginleşir (T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, 1996-2000).

Küreselleşen piyasa ve gelişmekte olan ülkelere kayan üretim zincirleri açısından ücretli işe giren kadın sayısının artması başlı başına önemlidir. Birleşmiş Milletlerin kadının kalkınmaya katılması yönündeki çabalarında Dünya Bankasının projelerinde görülen en önemli amaç piyasanın bu kadın emeği talebini karşılamaktır. Endüstrileşme yolundaki ülkelerde de büyüme ve kalkınma hedefiyle ihracata dayalı sanayileşme program ve politikalarının merkezini kadınların işgücüne yüksek düzeyli katılımı oluşturmuştur. Tüm bu ekonomik ve endüstriyel eğilimler küresel düzeyde kadınların ücretli işlerdeki istihdam oranlarını artırmıştır. Kadın istihdam oranlarındaki bu artış eğilimi işgücünün feminizasyonu olarak adlandırılmıştır (Urhan ve Etiler, 2011). Bunun neticesi olarak, kadınların günümüzde küresel büyümenin en güçlü motoru olduğu belirtilmektedir (Baumeister, 2010).

Küresel işgücü piyasasının ucuz ve esnek kadın emeği talebinin yansısı (Berch, 1982) ikinci dalga feminist hareket kadınların işgücüne katılmasını cinsiyet eşitliğinin ve ekonomik bağımsızlığının gerekli şartı olarak savunmuş, istihdama katılımının kadının güçlenmesinin en önemli aracı olduğunu varsaymıştır (Aslantepe, 2006).

Kadınların istihdamına bağımlı en büyük değişim küçük çocukların bakımı meselesinde gerçekleşmiş, önceki yüzyıllarda görülmemiş ölçekte çocuk anne-dışı bakıma maruz kalmıştır. Küçük çocukların kadınların piyasada istihdamı önündeki en büyük engel olarak tanımlanması bakımlarının devletin sunması

gereken bir hizmet alanı olarak kabul görmesini sağlamıştır. AB zirve kararlarında üç yaş altı ve üstü için belirlenmiş anne-dışı bakım hedeflerine ulaşılması Avrupa İstihdam stratejilerinin önemli bileşenlerinden sayılmıştır (Koray, 2011).

2005 senesinde 2004 İlerleme Raporu ışığında Avrupa Parlamentosu Kadın Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komitesince "Kadınların Sosyal, Ekonomik ve Politik Hayattaki Rollerini Üzerine" isimli rapor hazırlanmış, raporda AB'ye dahil olmak isteyen üyelerin Topluluk Müktesebatını kabul etmelerinin gerekliliği ve kadın hakları ve cinsiyet eşitliğinin bu müktesebatın bir parçası olduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda Kadının işgücü piyasasına erişim imkânlarının artırılmasının gerekliliğine işaret edilerek, hükümete Türkiye'de kadınların işgücüne katılımını artırmak için daha fazla kreş ve anaokulu açılması yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur.

Bağımlılık yaşındaki çocukların ihtiyaçlarının kadınların iş piyasasına katılabilmesi gerekçesiyle ihmale uğraması, sağlıklı gelişim sürecini örseleyebilecek şartları üretmektedir. Çünkü küçük çocukların gelişim ortaya çıkan sosyal, psikolojik ve biyolojik kapasitelerini anneleriyle ilişkilerinden ayrı olarak düşünmek mümkün değildir (Schore, 2001). Nörobiyoloji, pediatri ve psikiyatri sahalarında yapılan çalışmalar küçük çocukların ailenin dışına devredilen bakımının onların zihinsel ve duygusal gelişiminde ve ileriki yıllarında istenmeyen sonuçlara neden olabileceğini göstermektedir.

Buna mukabil ekonomik, siyasi ve toplumsal gelişmişlik düzeyi bakımından AB ülkeleri standartlarına ulaşma hedefinde olan Türkiye, sosyal politikalarını da Avrupa Birliği hedef ve kararları doğrultusunda oluşturmaktadır. Yanı sıra belirlemiş olduğu aileyi korumak ve güçlendirmek yönündeki hedefleri ise AB hedefleri ile bağdaşmazlık göstermektedir.

Çalışmamız On ikinci Kalkınma Planı'nda hedeflenen, "Geleceğimizin teminatı çocuklarımızın üstün yararı temelinde iyi olma hallerinin desteklenmesi" ve "Nitelikli İnsan, Güçlü Aile, Sağlıklı Toplum" ekseninde; insan odaklı, kapsayıcı bir kalkınma yaklaşımının T.C. Devleti Çalışma Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın kadın istihdamı artışına yönelik stratejileri, projeleri ve çocuk bakım hizmetlerini genişletme uygulamaları ile bağdaşık olmadığını göstermektedir.

1. Kadın İstihdamı ve Kadının Güçlendirilmesi Politikaları

Kadınlar çağlar boyunca geçimlik faaliyetleri için hep çalışmışlardır. Fakat sanayileşme ile birlikte üretim mekanındaki ev-işyeri ayrışması kadınların evlerindeki işlerinin piyasa dışı kabul edilmesine yol açmıştır (Bora, 2010). Kadının ev içi iktisadi faaliyetleri piyasa-dışı faaliyetler olarak önemsiz ve ikincil addedilerek ancak piyasada ve bağımlı iş ilişkisi içinde çalışarak üretken olacağı kabul edilmiştir. Diğer yandan feminist hareketin istihdam ile cinsiyet eşitliği ve ekonomik bağımsızlık arasında kurduğu denklem kadınların işgücü piyasasına yönelmesini teşvik etmiştir.

Bugün yaşanan “Çağdaş hayat, statüye, paraya ve imaja odaklanan bir dizi değer ve hedefi içeren materyalist ideallerin benimsenmesi için gerekli olan hemen her şeyi önceden hazırlayarak sunmaktadır topluma” (Kasser, 2016). Statü kazanmanın para kazanmakla ve bu vesileyle güç elde etmekle mümkün olacağı kabulü birey, aile ve toplum düzeyinde maddeci değer sisteminin birincilleşmesi anlamına gelmektedir.

1.1. Ekonomik Küreselleşme ve Kadın İstihdamı

Batı merkezli çok uluslu şirketlerin üretim merkezlerini kaydardıkları Güneydoğu Asya ülkelerinde kurulan fabrikalarda düşük ücretlerle çalışan genç kadınlar elektronik ve giyim endüstrisi için adeta ‘bonanza’ (zengin maden yatağı) niteliğindedirler (Berch, 1982). Bu duruma atıfla kadın emeğinin uluslararası sermaye açısından özgül bir önem taşıdığı vurgulanmaktadır (Eisenstein, 2010).

Kıta Avrupası ülkeleri de artan rekabetçi durum ve sürdürülebilir büyüme hedefi doğrultusunda kadınların emek piyasasına yönelmesi hedefiyle hareket etmektedir. Özellikle Avrupa Birliği (AB) bünyesinde geliştirilen Avrupa İstihdam Stratejisi (EES), üye devletlerde kadın istihdam oranlarının artmasını ana hedeflerinden bir olarak belirlemiştir (Mosesdottir, 2002). Sosyal ve ekonomik politikalarını bu doğrultuda belirleyen Avrupa ülkeleri, tam zamanlı çalışan ve evin geçimini sağlayan erkek ile evdeki kadından oluşan modelden, erkeklerin tam zamanlı çalışmaya devam ettiği ve kadınların da yarı zamanlı çalıştığı iki kazananlı (dual-earner family) aile modeline geçmiştir. AB’nin “Büyüme, Rekabetçilik, İstihdam” raporu kadınların emek piyasasına tam entegrasyonu yoluyla daha önce evde ücretsiz emekle ürettikleri her çeşit

hizmeti piyasadan temin etmek zorunda kalacakları için yeni iş alanları yaratacağını belirtir. Böylece kadınların tam istihdamı sonucu ev içi üretimlerinin piyasalaşmasının oluşturacağı büyüme hacmi vurgulanır. Diğer bir ifadeyle, “Daha çok kadını işgücüne sokmak yeni işlerin ihdası ve şimdiye dek kayıt dışı kalan, vergilendirme ve düzenlemeden korunmuş eylemlerin kaydedilmesi yoluyla gayri safi yurtiçi hasılayı artırır. Böylece piyasadaki işlerin vergilendirilip evdeki işlerin vergilendirilmemesi şeklindeki çarpıklığı düzeltir.” (Pissarides ve diğerleri, 2003) perspektifi Avrupa devletlerinin kadın istihdamındaki temel hedeflerini belirgin kılmaktadır.

Diğer taraftan küresel piyasanın ulus devletlerden ucuz emek, düşük vergi, az kamu harcaması istediği ve kadın işgücünün bu doğrultuda talep karşılayıcı olduğu görmezden gelinemez (Koray, 2011).

1.2. Feminist İdeoloji ve Kadınların Güçlendirilmesi Paradigması

Feminizm açısından kadının güçlenmesi için ekonomik güç kazanmasının başlı başına bir hedef olduğuna ve ekonomik gücün kadının öteki alanlarda da güçlenmesi için anahtar bir rol oynadığına inanılmaktadır (Koray, 2011). ABD tarzı feminizm, bireycilik ve kişinin eş ve/veya annelik rolünden ayrı olarak kendi adına çalışması veya piyasa ekonomisine katılması şeklinde yaygınlık kazanmıştır. Kısacası, iş siyaseti feministlerin değişmez ilgi alanını oluşturmaktadır (Evans, 2003).

Cinsiyet eşitliğinin ve ekonomik bağımsızlığın ancak ücretli iş yoluyla gerçekleşeceği kabulü artık sarsılmaz bir paradigma hüviyetindedir. AB düzeyinde cinsiyet eşitliğinin en çok istihdam alanıyla ilgili politikalar açısından dikkate alınması da bunu göstermektedir. Dolayısıyla cinsiyet eşitliği politikalarının 1980 sonrasının dünyasında siyasal ve ekonomik alanda uygulanan liberal politikaların bir parçası olarak araçsallaştığı görülmektedir (Koray, 2011). Oysa bir ücret için çalışan çoğu kadın ve erkek için, maaş çeki ile gelen ekonomik bağımsızlığa denetimcilerin günlük otoritesine itaat, işyeri düzen ve disiplinine uymak, müşterilere hürmet ve modern zamanın artan istihdam güvencesizliğine karşı tetiktelik hali eşlik eder (Gilbert, 2008). Belli bir emek arzına mukabil elde edilen paranın arzu edilen şekilde harcanabilmesiyle hissedilecek bağımsızlık, iş gereği tabi olunan kurallar, katlanılan fiziksel ve psikolojik zorlanmalar ve taşınan kaygıların toplamı olarak yarattığı bağımlı olma durumuyla paradoksaldir.

Küreselleşen üretimin talebi doğrultusunda kadınların piyasaya teşvikinin eşitlik ve güçlendirme politikaları eşliğinde gerçekleşmesi büyük sermayenin devlet politikalarıyla iş birliğini gösterir. Küresel sermaye yüksek karlılık hedefiyle sadece devletler ile değil kadınların ekonomik imkanlarının maksimuma çıkmasını sağlamaya çalışan feminist hareket ile de girift ilişkiler içindedir (Eisenstein, 2005). Feminist hareketin küresel sermayenin hizmetine koşulması olarak adlandırılan bu ilişki kadınların emek piyasasına katılarak elde edecekleri ücretle erkekler karşısında güçleneceklerini varsaymaktadır.

Güçlendirme kavramı maddi güçten ziyade resmi gücü ima eder ve mücadele sırasında aşağıdaki kişilerin onu ele geçirmesi yerine gücü verecek dışsal üst düzey bir kurumu içerir. “Her şeyden önce bu kavram, Batı kapitalizminin yeni ekonomik küreselleşmesinin politik felsefesinin bir parçasıdır.” (Mohanyt, 1995). Çünkü her tanım esasen politik bir eylemdir. Oranlar ve grafiklerle ifade edilmeye çalışılan “güçlendirme”, esasında niceliksel verilerle kolaylıkla yakalanamayan bir sosyal değişim biçimi olarak nitelenir (Kabeer, 2001).

Güçlülüğün ücretli iş sayesinde edinilebileceği kabulü “güçlülük” vasfının içsel bir yeti olarak değil dışsal şartlara bağlı bir nitelik olarak benimsendiğini gösterir. Böylece istihdamda olma ve olmama durumlarına göre kazanılan veya kaybedilen güçlülük kalıcı bir durumu imlemez. Kadın istihdamına dair bir toplantıda konuşan A. Çelikel, kadınların ev işi, çocuk bakımı gibi ekonomik değeri olmayan sadece manevi değeri olan işlerle uğraşırken erkeklerin toplumsal değer taşıyan işlerle uğraşarak üretkenlikleriyle ekonomik güç kazandıklarını savunur. Bu ön kabulde de kadınların toplum içinde bir değer kazanmaları için mutlaka çalışma yoluyla ekonomik güç sahibi olmaları gerektiğini vurgular. Ücretli işin kadına hem değer katacağı hem güçlendireceği varsayımı bu ifadelerle bir kez daha teyit edilir.

İnsan faaliyetlerinin yalnızca ekonomik göstergelere göre derecelenmesi ve değerliliği modern dönemin değer kurgusu sonucudur. Üstteki ifadede de karşılaştığımız değersiz görülen “manevi değeri olan işler” esasen materyalist değerler ile çatışan en güçlü sosyal değer olan diğerkâmlık (benevolence) eseri olarak ortaya konmaktadır (Kasser, 2002). Bu durumda kadınlar, aslında Çelikel’in ifadesinin tersine diğerkâmlık eseri olan çocuk yetiştirme ve aile üyelerinin refahına yönelik işleriyle toplumsal değeri yüksek uğraşların öznesidirler.

Etkinlik alanlarının yaygınlığı ölçüsünde “materyalist değerler, peşinden koştuğumuz idealleri, yetkinliğimizi ve öz-değerimizi kendilerine göre belirlediğimiz ölçüye dönüşmüşlerdir”. Çünkü materyalizm zenginliğe, mülke, imaja ve statüye odaklanan bir dizi değer ve hedefi içerir (Kasser, 2016). Buna göre maddi kazanımların kadını güçlendirmesi hedefi hiyerarşik olarak materyalist değerlerin öncelikli ve değerli olduğunun kabul edilmesi demektir. Buna göre ücretli iş ile güçlenmiş olduğu varsayılan kadınların “güçlü ailenin” kurucu unsuru olacağı varsayımsaldır. LeBaron ve ekibinin yaptığı araştırma sonucuna göre paraya ve mal varlığına yüksek değer vermenin evliliğe ve aileye değer vermeye çatıştığı görülmüştür. (LeBaron, B. Allsop, D. B. Hill vd., 2017).

1.3. Türkiye’de Kadınların İstihdam Yoluyla Güçlendirilmesi Politikaları

Türkiye, 10 Şubat 2009 tarihinde ILO’nun 8. Avrupa Bölgesi Toplantısının yapıldığı Lizbon’da Ulusal Saygın İş Programı Mutabakat Zaptını imzalayarak ILO ile birlikte Ulusal Saygın İş Programını Türkiye’deki sosyal ortakların da iş birliğiyle uygulayacağını beyan etmiştir. Bu programın maddelerinden biri de “kadın erkek eşitliğinin sağlanması ve kadın istihdamının artırılmasıdır (ÇSGB, 10.02.2014, s. 21).

On ikinci Kalkınma Planı

On ikinci Kalkınma Planı’nın “Kadın” kısmında yer alan Politika ve Tedbirler başlığı altında yer alan ilk maddede, “Kadın erkek fırsat eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlenmesi önceliğinin tüm plan, program, politika geliştirme ve uygulama süreçlerinde yer alması sağlanacaktır” hedefi yer alırken; ikinci maddede de “Merkezi yönetim, yerel yönetimler, özel sektör ve STK’larla işbirliğiyle kadın istihdamını artırmak üzere kaliteli, ekonomik ve erişilebilir bakım hizmetlerine ilişkin alternatif modeller geliştirilmesi ve pilot uygulamaları takiben yaygınlaştırılması sağlanacaktır” hedefi belirlenmiştir. (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). Ülkemizdeki kadınların da yukarıda açıklandığı gibi ancak iş piyasasında yer almalarıyla güçlenecekleri öngörülmüştür.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı'nın katıldığı “Güçlü Türkiye'nin Güçlü Kadınları Zirvesi'nde iş dünyasının öne çıkmış kadınlarına hitabı “Kendisine ve ülkesine katma değer üreten güçlü kadınlarla” güçlü bir Türkiye'ye ulaşılacağı umudunu dile getirmektedir. Önceki yıllarda da tekrarlanan anılan zirvede yer alan ve “güçlü kadın” niteliği ile öne çıkan kadınların yüksek statülü, yüksek gelirli ve şöhretli kişilikler oldukları dikkate alındığında, aslında daha önce zikredilen materyalist değerler öbeğinin vurgulandığı görülmektedir. Halbuki çalışmalarında materyalizmin insana yüksek bedeline dikkatimizi çeken Tim Kasser'in ifadesiyle “Değerlerinin para ve statü gibi dışsal göstergelere dayalı olduğuna inanan insanlar değerleri bu başarılarla dayalı olmayan sıkı, istikrarlı ve derin bir saygınlık duygusuna sahip insanlara nispetle kaderin getirdikleri karşısında daha savunmasızdırlar” (Kasser, 2002). Güçlülüğü maddi şartlara bağlı olan bireylerin gerçekte daha kırılğan olmaları oluşturdukları ailelerin ve dahası toplumsal yapının güçlü olması halini zaafa uğratmaktadır.

İş Pozitif Projesi

Yüzyılın Kadın İstihdamı Projesi olarak takdim edilen “İş Pozitif” projesi kadınların işgücüne katılımı ve girişimciliğinin hibe, teşvik, kredi ve muafiyetlerle desteklenerek artırılması ve bu yolla kadın istihdamının genişletilmesini hedeflemektedir. Başta Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olmak üzere on bakanlığın paydaş olduğu proje 81 ilde tanıtılıp katılımcılar celbedilmeye çalışılmaktadır. Bakanlığın proje tanıtımında “Artık kadınlarımız da üretime, iş dünyasına ve çalışma hayatına girmek zorunda” (21.03.2024 ÇSGB) ifadesiyle gelecek kuşağı yetiştirme ve evdeki üretimi gerçekleştirme pozisyonundaki kadınların üretim-dışılığı varsayılmakta, feminizmin norm ve değerleri istihkam edilmektedir (Gilbert, 2008).

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yayınladığı plan kadınların eğitim, sağlık, ekonomi ve karar alma mekanizmalarına katılımını artırmak hedeflerine sahiptir. Özellikle işgücüne dahil olmayan kadınların işgücüne katılmaya teşvik edilmesine yönelik programların hayata geçirileceği ve daha yoğun katılımlarının destekleneceği ifade edilmektedir. Böylece kadınların işgücüne katılma oranlarının %56,7'e ulaştırılmasının hedeflendiği vurgulanmaktadır.

Neil Gilbert'in ifadesiyle, feminizm, piyasanın talepleri ve devletin geliştirdiği politikalar hep birlikte aile hayatına istedikleri şekli vermek için iş birliği halindedirler (Gilbert, 2008). Oysa "Kadınların para ekonomisine katılımı[nın] - ister fabrika istihdamı ister iç pazara ya da uluslararası pazara yönelik ev eksenli çalışma, isterse de küçük ölçekli satış yoluyla olsun- kendi başına kadınlara eşitlik ve güç kazandırma[yacağı]nı]" belirtmek gerekiyor (Pearson, 2007).

2. Çocuk Bakımının Dışsallaştırılması

İnsanlık tarihi boyunca aile içinde büyütülen çocuklar artık ülkelerin ekonomik ve sosyal yapısına ve politikalarına bağlı olarak değişen oranlarda olmak üzere uyanık oldukları zamanın önemli bir kısmında ev dışında bakılmaktalar. Kadınların işgücüne katılımında önemli bir faktör olarak kabul edilen çocuk bakımı konusu sosyal politikacıların ilgi sahasında yer almaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede devlet çocuk bakımı maliyetlerini karşılamaya yardım ederek annenin işgücüne katılmasını teşvik etmek amacıyla çeşitli politikalar uygulamaktadır (Kakıcı vd., 2007). Çocuk bakımındaki bu dönüşümün ilk nedeni bugün OECD ülkelerinde çalışma çağındaki kadınların 2/3'sinin istihdamda yer almasıdır. Endüstrileşmiş ülkelerdeki küçük çocukların durumundaki bu büyük değişimin ikinci nedeni hükümetler üzerindeki ekonomik baskıdır işgücü içerisindeki daha fazla kadın GDP (GSYH)'yi yükseltecek gelirlerden alınan vergiyi artıracak ve sosyal refah harcamalarını azaltmış olacaktır (The Child Care Transition, 2008).

2.1. Kadınların İstihdam Engeli Olarak Çocuk Bakımı

Küçük çocuklu kadınların annelik işlevleri nedeniyle işgücü piyasasına katılamamaları istihdamları önündeki en büyük engel olarak görülmektedir. Çocuk bakımının kadınlık işlevi olarak gerçekleştirilmesi feminist terminoloji ile ifade etmek gerekirse ataerkil değerler sisteminde belirlenmiş cinsiyetçi bir alan olarak tanımlanmaktadır. Anneliğin kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin önemli bir parçası olarak kodlandığı ve bu durumun kadınların çocuk bakım hizmetlerinden sorumlu tutulmalarına neden olduğu savunulmaktadır (Bütün, 2010). Çocuk bakımının ev içi görevlerin devamı olarak görülmesinin doğal bir sonucu olarak bu işin tamamen kadının üzerine yüklenmesi erkeğin bu yükü paylaşmamasının aile ve iş hayatını dengelemeye çalışan kadın için çalışma yaşamına katılımında başlıca engeli oluşturduğu ifade edilmektedir (TÜSİAD,

2008). Gerek Batıda gerekse Türkiye’de Marksist Feminist çizgideki bazı kadın dernekleri çocuk bakımını kurtulması gereken ve geliştirmeyen işler kategorisinde değerlendirmişlerdir (Naumann, 2005; Kara, 2006).

Bu kabullerin sonucu olarak küçük çocukların bakımı gitgide büyüyen ölçekte kamusal bir işe dönüşmektedir. Ne yazık ki çocuk bakım programlarının mantıksal temeli, çocukların ihtiyaçları değil ekonominin ihtiyaçları veya annelerin ihtiyaçları olmuştur. Kamusal bakım programları Batı’da savaş zamanında kadınları iş gücüne katılmaya teşvik etmek için veya kadınları yeterli işgücü bulunmayan bölgelerdeki endüstriye çekmek için geliştirilmişti (Rossi, 1977).

Yüzyıllar boyunca hâkim bir şekilde özel ve ailenin olayı olan küçük çocukların bakımının dikkat çekici ölçekte kamu ve özel teşebbüsün dahil olduğu ev dışı bir işe dönüştüğünü tespit eden UNICEF araştırması esasen büyük bir toplumsal riske işaret ediyor: Bugün, OECD ülkelerinin yetişmekte olan kuşaklarının çoğunluğunun ilk çocukluk dönemlerinin önemli bir kısmını evleri yerine çocuk bakım merkezlerinde geçiren ilk nesil olacağı vurgulanıyor. Endüstrileşmiş ülkelerin hepsinde ev dışı bakımın daha önce hiç olmadığı ölçüde ve uzunlukta saatler boyunca çocukların maruz kaldığı bir gündelik hayat gerçeği haline geldiği belirtiliyor.

Çocuk bakımındaki bu dönüşümde açık bir tehlike mevcuttur. Çocuk Hakları Konvansiyonu 3. Maddede belirtilen “çocuğu ilgilendiren her eylemde çocuğun menfaatine olan durum öncelikle dikkate alınmalıdır” ilkesi ihmale uğramaktadır. Oysa çocuk bakımı bir çocuğun gelişimi için doğrudan girdiler sağlayan bebeğin bir insan haline gelmesini mümkün kılan ve duygusal bağları içeren bir emek türüdür (Kakıcı vd., 2007; Özkaplan, 2009; Giddens, 2010,).

2.2. Anne-dışı Bakımın (Non-maternal care) Doğurduğu Sonuçlar

Küçük çocukların sosyal, psikolojik ve biyolojik gelişme süreçlerini ve kapasitelerini anneleriyle ilişkilerinden ayrı olarak düşünmek mümkün değildir (Shore, 2008).

Oxford Ebeveyn-Çocuk Projesi kurucularından psikoterapist S. Gerhardt, bebek için en hayati olanın onun yönelttiği sinyallere dikkat ederek durumunu ayarlayan böylelikle onun için her an var olan bir ebeveyn veya bakıcının duygusal olarak erişilebilirliği olduğunu vurgular. Özellikle anne ile bebeği

arasındaki alışverişin ilk üç yıldaki sosyal ve bilişsel gelişimdeki vazgeçilmez önemine dikkati çeken pek çok çalışma mevcuttur (Komisar, 2017). Elbette bebeğin bu ihtiyacını hormonlarının yarattığı öznel durumu nedeniyle karşılayacak birincil kişi annesi olacaktır. Çünkü sahip olduğu içsel kaynaklarıyla bu ihtiyaçları bebeğinin duygularıyla yoğun bir şekilde özdeşleşerek karşılaması çok daha fazla mümkündür (Gerhardt, 2004).

Anne-dışı bakımın küçük çocuklar üzerindeki etkilerine dair çalışmalara göre erkek çocuklar düşük nitelikli çocuk bakımı karşısında kız çocuklarından daha kırılgan durumdadırlar. Araştırmalar gösteriyor ki ilk çocukluk dönemindeki duyarlı anne bakımı erkek çocukların gelecekte daha uysal-uyumlu daha az zorba daha araştırmacı ve yabancı insanlara daha fazla girişken olmasına neden olmaktadır (Morgan, 1996).

Küresel ekonomik sistemin büyüme ve rekabetçi bir üretim piyasası hedefiyle istihdamını teşvik ettiği kadınların arkalarında kalan küçük çocukların gelişimsel ihtiyaçları hesaba katılmamaktadır. Gerhardt'ın "Çalışma merkezli kültürümüz bebeklerin ihtiyaçlarını karar süreçlerinde dikkate alamamaktadır" (Gerhardt, 2010), tespiti çocukların yararının ekonominin talepleri karşısında ikincilleştiğini göstermektedir.

2.2.1. Duygusal Etkiler

Çocukluğun ilk yıllarında anne ile kurulan "bağlanma" ilişkisi, çocuğun kişiliğinin önemli bir kısmını oluşturmakta ve kurulacak güvenli bağlanma ilişkisi çocuğa sağlıklı psikolojik gelişim imkânı sağlamaktadır. "Sağlıklı bir şekilde gelişme, stresi düzenleyebilme, duyguları dengeleme ve diğer insanların acılarını paylaşabilme kapasitesi anneyle başlar." (Komisar, 2017).

Duyarlı ve müşfik bir yetişkinin ilgi ve bakımı sayesinde kaygı ve acıyla ağladığında sakinleştirilip rahatlatılan bebek kendisinin ve duygularının farkına varmaya başlar. Bu süreç bebeğin prefrontal beyninin orbitofrontal kısmının gelişmesini sağlayarak 18 aylık olduğunda artık başkalarının durumlarına dair anlayışa sahip olabilmelerini mümkün kılar. Sosyal ortamlardaki emosyonel manaları algılamayı sağlayan beynin bu kısmı (orbitofrontal beyin) sosyal beyin olarak adlandırılır. Bu kısmı gelişmiş olan kişiler hem kendi duygularına ve onları nasıl düzenleyeceğine dair farkındalığa hem de başkalarının duygu ve fikirlerine karşı hassasiyete sahip olurlar (Gerhardt,2010). Küçük çocukla bakım

vereni (annesi) arasında kurulan sıcak, yakın, ilgili ve istikrarlı ilişki “güvenli bağlanma” olarak nitelenir ve ömür boyu olumlu etkileri bir koruyucu zırh işlevi görür (Giddens, s. 58). Buna karşın güvensiz bağlanmış çocukların şiddete eğilim, kendine zarar verme, madde kötüye kullanımı (drug abuse) ve bağımlılığı, ihmal ve istismar etme ya da edilme gibi psikopatolojileri yaşama olasılığı yüksek görülmektedir (Soysal vd., 2005).

Endüstrileşmiş ülkelerde gözlenen çocuk bakımındaki dönüşüme dair güçlü bir ikaz mahiyetindeki UNICEF raporu ebeveyniyle yakın ilişki ve bakımdan mahrum olmanın bebek ve küçük çocukların dışlarındaki dünyaya nasıl tepki vereceklerini zorlaştıran bir duruma yol açtığı belirtilmiştir. Yakın ve sıcak ilişki yoksunluğu beden stres yönetimi sisteminin düzeninin bozulmasına (mis-setting) neden olabilmektedir. Bazı durumlarda ve bazı çocuklar için bunun uzun vadeli etkileri depresyon, içe çekilme, odaklanma bozukluğu ve diğer akıl sağlığı rahatsızlıklarıdır (Innocenti, 2008).

Küçük çocuğun rahatının sağlanması, teşvik edilmesi ve sevgi gösterilmesi gibi temel duygusal gereksinimlerinin sürekli görmezlikten gelinmesi ve/veya çocuğun temel fiziksel gereksinimlerinin sürekli görmezlikten gelinmesi ya da kalıcı bir bağlanmanın oluşmasını önler şekilde birincil bakım verenin sık sık değişmesi gibi faktörler “tepkisel bağlanma bozukluğu”nda etkili olabilmektedir (Sayar ve Tüzün, 2006).

İngiltere’de başlatılmış olup çocukların gelişimini takip eden tek boylamsal çalışmanın bulgularından biri de üç yaşından önce uzun saatler boyu toplu bakım kurumlarında bulunan çocuklarda yüksek seviyeli “anti sosyal davranış” bulunduğu şeklindedir. “Yapılacak genelleştirme çocuğun ne kadar küçüklükten itibaren ve ne kadar uzun saatler boyunca yuvada kalırsa riskin de o kadar büyük olacağıdır” (Innocenti Research, 2008).

Annenin ihtimamli ve istikrarlı bakımı dışında kalmanın yetişkinlik yıllarındaki muhtemel sonuçlarına dair izleri tespit edebilmek pek de kolay olmamaktadır. Çünkü P. Morgan’ın ifadesiyle” Davranış bilimlerinde, fizikteki gibi keskin, istisnasız kurallara değil, ihtimallere-olasılıklara bakılır. Örnek olarak şu araştırma dikkat çekicidir:

Fin toplumundaki yalnız yaşama ile anti-depresan kullanımı ilişkisi üzerinde bir çalışma yürüten Laura Pulkki-Rabak ve ekibi çalışma yaşamı ve yalnız yaşayanlar üzerinde odaklanmış ve yalnız yaşayanların başkalarıyla birlikte yaşayanlara

göre belirgin şekilde daha yüksek antidepresan kullanımına sahip olduğunu göstermiştir. Pulkki-Rabak, yalnız yaşama ile antidepresan kullanımı arasındaki ilişkide sosyal destek, sosyo-ekonomik durum gibi etkenlerin dışında açıklayamadıkları bazı etkenlerin varlığına dikkati çekmiştir. İleri çalışmalarla ortaya çıkarılması gereken etkenlerin sosyal sermaye (yabancılaşma duygusu ve topluma güven duygusundan yoksunluk) ile yetişkinlikteki psikolojik zafiyet-kırılganlığın ortaya çıkmasına neden olan çocukluk koşulları olduğu belirtilmiştir (Pulkki-Rabak ve diğerleri, 2012).

Denebilir ki istihdamdaki ebeveynin dışsallaştırdığı (de-familisation) çocuk bakımının fiyatını esasen çocuk ödemektedir (Gilbert, 2008).

2.2.2. Zihinsel Etkiler

Küçük çocukların etraflarında varlığını hissettikleri duyarlı anne bakımının eseri olarak çok yönlü gelişimleri itibariyle ortalama bir seyir takip ettikleri görülür. Bu durumda “Güvenli bağlanmış küçükler sadece daha hızlı öğrenici olmakla kalmazlar, akran gruplarında daha kolay kabul görür ve yetişkinlik hayatlarında daha istikrarlı ilişkilere sahip olurlar. Böylece, yetişkin olduklarında kendi çocuklarının da zihinsel sağlığını desteklemeye ve uzun vadede bu halin nesiller arası devamına imkân veren niteliksel avantajları kazanırlar.” (Baron-Cohen, 2003).

İnsanın hayatında “sihirli yıllar” olarak adlandırılan 0-6 yaş dönemi çocukta bedensel ve zihinsel gelişimin en süratli olduğu yıllardır. Yine bu yıllar çocuğun duygusal ve toplumsal gelişimi ile kişiliğinin oluşumunda en önemli basamakları içerir. Bu nedenle, birçok çocuk gelişimcisi (A. Myrdal, J.Bowlby, V. Klein, L. V. Hoffman) çocuk yaşamının en önemli yıllarını oluşturan bebeklik ve ilk çocukluk çağında çocuklu kadının çalışmasına tepki gösterirler... Yapılan araştırmalara göre annenin çalışma nedeniyle evden uzak kalması anne mahrumiyeti kadar değilse de çocuğun ruhsal gelişimini aksatabilir. Öte yandan anneden görülen sevgi ve şefkat öğrenilmiş bir davranış modeli olarak çocuğun çevresiyle kurduğu ilişkilerde sergileyeceği davranışları da oluşturmaktadır (Razon,1983).

Ev dışı bakımın ebeveyn-çocuk bağlanmasını zayıflatması ve çocuğun emniyet ve başkasına güven hissinin gelişmesini riske sokabilmesi, güvenli, duygusal olarak dengeli ve zorluklarla baş etme gücü yüksek bireylerden oluşması hedeflenen toplumsal yapının karşı karşıya kalacağı risklere işaret eder.

Sonuç ve Tartışma

Türkiye'nin endüstrileşmiş ülkelere göre düşük sayılan kadın işgücünü artırmasının büyük bir çocuk kitlesinin kreş ve yuvalarda büyütülmesini gerektireceği açıktır. 2006 ve 2011 yıllarında gerçekleştirilen Türkiye Aile Yapısı Araştırma verilerinin mukayese edildiği çalışmaya göre annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğun gündüz bakımının anne tarafından yapılması oranı düşmektedir. Buna göre lisans veya lisansüstü eğitim almış annelerin çocuklarına gündüz bakım verme oranı 2006'da %77 iken, 2011'de %67'ye düşmüştür. Buna mukabil eğitilmiş olmayan annelerin çocuklarına bakma yüzdesi 2011'de %92'dir ((T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-Aile ve Toplum Hizmetleri Gen.Müd., 2014). Kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe kariyer ve istihdam nedeniyle anne-dışı bakıma bırakılan çocuk sayısının artacağı açıktır.

Toplumun bir sonraki kuşağını yetiştirmek anlamına gelen ebeveynlik ve özellikle annelik iş piyasasına katılma teşvik ve tercihi karşısında ikincilleşmiş, itibar kaybına uğramıştır. T.C. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün 2010 yılında gerçekleştirdiği Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması esasen dikkat çekici bir ikazda bulunmaktadır: "Modern dünyanın bireyi önceleyen, haz ve tüketim ekseninde kurgulanan hayat tarzlarını beslemesi, aile üzerinde hem kadın hem de cinsiyet rolleri açısından önemli etkilere sahiptir. Örneğin, annelik ve çocuk sahibi olmak bireysel talepler ya da kariyer beklentileri karşısında ikinci planda kalabilmektedir" (T.C. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010).

İlan edilen On İkinci Kalkınma Planı'nın 730. hedefi "Geleceğimizin teminatı çocuklarımızın üstün yararı temelinde iyi olma hallerinin desteklenmesidir". Bununla birlikte aynı planın 697. hedefi kadın istihdamını artırmaya yönelik kurumsal bakım imkanlarının ekonomik ve fiziki erişilebilirliğinin artırılacağını belirtmektedir.

Türkiye'nin 2001-2005 yıllarını kapsayan Sekizinci Kalkınma Planı'nda "Çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde ideal ve öncelikli ortamın aile olduğu ilkesi" yer almakta iken hem Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın kadınları istihdama teşvik için geliştirdiği projeler hem Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının kadınları eşit ve güçlü kılmak için öngördüğü istihdam stratejileri küçük çocukların aileleri dışında bakılmasını gerektirmektedir. Kamunun çocuk bakımı için uyguladığı projeler ve destekler yıllar içinde artış göstererek çok daha fazla

küçük çocuğun evi dışındaki bakımını kurumsallaştırmaktadır. Son örneği 0-3 yaş çocuklarının annelerinin işgücüne geri dönmesini ve işgücüne katılımını teşvik eden Sosyal Güvenlik Kurumu'nun ve Avrupa Birliği'nin NANNY ve EDUCARE Projesi kapsamında verdiği 24 milyon avroluk bakıcı desteğidir. 2019-2022 yılları arasında uygulanan eğitilmiş bakıcı desteğinin daha fazla anneyi kapsayacak ikinci fazının da duyuruları yapılmış bulunmaktadır (SGK, 2024).

Türkiye Sosyal Güvenlik Kurumu proje uzmanlarının model almak için çalışma ziyaretleri yaptıkları ülkelerin çocuk uzmanları ise bu uygulamalara mukabil ihtar ve ikazlarını yapmayı sürdürmektedirler. İngiltere Çocuk Akıl Sağlığı Kuruluşu uzmanlarından Penelope Leach'in, gittikçe yüksek sayıda küçük çocuğun annelerin işe dönmesi nedeniyle gündüzlerini kurum bakımında geçirmesine karşın güçlü savunusu erken çocukluk dönemi yetiştirmesinin toplumun refahı ve esenliği için (well-being of society) hayati olduğudur (Gerhardt, 2010).

Benzer bir tehlike uyarısını da çocuk psikiyatristi Stanley Greenspan ve felsefeci Stuart Shanker yapmaktadır. Kişiselleştirilmiş bakımın (personalised care) sağlıklı bir toplumun hayati önemdeki temeli olduğu konusunda uyarıda bulunarak büyük sayılarla ifade edilecek kadar çok çocuğun karşılıklı olarak işleyen duygusal münasebetten mahrum kalmasının, toplumları gerilemeye ve çöküşe götüreceği ihtarında bulunmuşlardır.

Benzer şekilde, TÜRK-İŞ genel başkanının Kadın İstihdamı Zirvesi'ndeki ihtiyatlı ifadesi de endüstri çağının işçi prototipinin erkek olmasına karşın bilgi çağında kadınların ön plana çıkarak dünyada toplam işgücünün yaklaşık %40'ını oluşturmalarının toplumsal yapıya etkisinin büyük olacağı şeklindedir. Aileye yönelik sosyal politikaların iş-aile uyumluluğunu hedeflediği oysa birçok araştırma sonucunun her iki kurumun işleyiş ve talepleri itibariyle bağdaşmaz olduklarını gösterdiğini belirtmeliyiz. Güven ve yakın ilişkilerin üretildiği biricik kurum olan ailenin bu işlevlerinin zayıflaması sosyal sermayenin de zayıflaması anlamına gelir (Aydemir, 2012; Gümüş, 2023).

Aile hayatının zayıflamasıyla ilgili istenmeyen sonuçlardan biri de yükselen kadın işgücü oranlarına eşlik eden hane üretiminin dışarıdan teminidir. Inas Rashad ve Michael Grossman yaptıkları çalışmada 1980'den beri 2/3 oranda artış gösteren obeziteyi adeta patlama yapan fastfood endüstrisi ile açıklamışlardır. Son birkaç on yıldır kadın için çalışmadığı zamanın kısıtlı ve çok değerli olmasına bağlı olarak evdekiler için yemek hazırlamaya hasredilecek zaman azalmış ve

ailenin dışarıda yemesi artmıştır. Başka araştırmacıların bulguları da annenin ücretli istihdamda geçirdiği süre ile çocuklardaki obezite arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. (Gilbert, 2008).

Küçük çocuklu kadınların erkeklerle eşitliği ve güçlenmeleri adına teşvik edilen ve artan istihdamının hem gelecek kuşağı oluşturacak bireylerin fiziksel, duygusal dayanıklılık ve zihinsel sağlığı bakımından hem de toplumsal değerleri tevarüs ederek materyalist değerlere karşı insani ilişkilerin yakın, güvenilir ve güçlü olmasını sağlayan sosyal sermaye bakımından “güçlü toplum” hedefine ulaştıramayacağı görülmektedir. Politika yapıcılarının kadınların iş piyasasına katılmalarını teşvik ederek onları güçlendirecekleri ve bunun güçlü bir topluma ulaştıracağı varsayım ve hedeflerinin gözden geçirilmesine ve ileri çalışmalarla dayanaklarının gösterilmesine ihtiyacı vardır.

Kaynakça | References

- Actor and Partner Effects Between Materialism, Importance of Marriage, and Marital Satisfaction. *Journal of Financial Therapy*, 8 (2). 2.
<https://doi.org/10.4148/1944-9771.1145>, s.18
- Alice S. Rossi (1977), "A Biosocial Perspective on Parenting", *Daedalus*, Vol. 106, No. 2, *The Family* (Spring, 1977), pp.1-3, The MIT Press. çevrimiçi:
<http://www.jstor.org/stable/20024474>
- Ashley B. LeBaron, David B. Allsop, vd (2017),. "Marriage and Materialism: Actor and Partner Effects Between Materialism, Importance of Marriage, and Marital Satisfaction", *Journal of Financial Therapy*, 8 (2). 2.
<https://doi.org/10.4148/1944-9771.1145>
- Aslantepe, G (2006, Şubat). *Kadın istihdamı zirvesi* (Yayın No. 5100). Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.
- Aslantepe, Gülay (10-11 Şubat 2006). Kadın İstihdamı Zirvesi, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, İstanbul.
- Aydemir, M. A., & Tecim, O (2012). Türk toplumunda aile ve dinin sosyal sermaye potansiyeli. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 43-59.
- Aysel Çelikel (2006), Kadın İstihdamı Zirvesi, TİSK Türk İşveren Sendikaları Konfederasyonu.
- Baron-Cohen, S (2003). *The essential difference: Men, women and the extreme male brain*. Allen Lane.
- Baron-Cohen, Simon (2003). *The Essential Difference: The Truth about the Male&Female Brain*, Basic Books
- Baumeister, R. F (2010). *Is There Anything Good About Men?: How Cultures Flourish by Exploiting Men*. Oxford University Press.
- Berch, B (2000). *The endless day: The political economy of women and work* (Rev. ed.). Routledge (Orijinal çalışma 1982'de Harcourt Brace Jovanovich tarafından yayımlandı.).
- Berch, Bettina, (1982). *The Endless Day: The Political Economy of Women and Work*, NewYork, Harcourt Brace Jovanovich.

- Bora, A (2005). *Kadınların sınıfı: Ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin yeniden inşası* (8. baskı). İletişim Yayınları.
- Bulletin of The European Communities (1993), “ Growth, Competitiveness, Employment: The Challenges And Ways Forward Into The 21st Century”, White Paper 5. çevrimiçi:
http://aei.pitt.edu/1139/1/growth_wp_COM_93_700_Parts_A_B.pdf
- Bütün, M (2010). Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden çocuk bakım hizmetleri: Farklı ülke uygulamaları. *Çalışma ve Toplum*, 1 (24), 19-34.
- Bütün, Melek (2010). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Çocuk Bakım Hizmetleri: Farklı Ülke Uygulamaları, T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Çelikel, A (2006, Şubat). Kadın istihdamı zirvesi. *Çalışma ve Toplum*, 6 (3), 71-76. Birleşik Metal-İş Yayınları.
- Eisenstein, H (2005). A Dangerous Liaison? Feminism and Corporate Globalization. *Science & Society*, 69 (3), 487-518. Guilford Press for Science & Society.
- Eisenstein, Hester (2005), “Feminism and Corporate Globalization”, *Science & Society*, Vol.69, No.3. pp:487-518. Çevrim içi:
<http://www.jstor.org/stable/40404269>
- Erica Komisar (2017), Being There: Why Prioritizing Motherhood in the First Three Years Matters, p.3
- European Commission (1993, 5 December). *Growth, competitiveness, employment: The challenges and ways forward into the 21st century* (COM (93).700 final; White Paper). European Communities.
- Gerhardt (2010), *The Selfish Society*, Simon& Shachter, London
- Gerhardt, S (2004). *Why love matters: How affection shapes a baby's brain*. Brunner-Routledge.
- Gerhardt, S (2010). *The selfish society: How we all forgot to love one another and made money instead*. Simon & Schuster UK.
- Gerhardt, S (2010). *The selfish society: How we all forgot to love one another and made money instead* (p. 324). Simon & Schuster UK.

Gerhardt, Sue (2004)., *Why Love Matters: How Affection Shapes a Baby's Brain*, Routledge.

Giddens, A (2010). *Modernite ve bireysel kimlik: Geç modern çağda benlik ve toplum* (Ü. Tatlıcan, Çev.). Say Yayınları (Orijinal eser: Giddens, A (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Polity Press.).

Giddens, A (2010). *Modernite ve Bireysel-Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. Çev: Ü. Tatlıcan, Say Yayınları.

Gilbert, N (2008). *A mother's work: How feminism, the market and policy shape family life*. Yale University Press.

Gilbert, N (2008). *A mother's work: How feminism, the market and policy shape family life* (p. 58). Yale University Press.

Gilbert, N (2008). *A mother's work: How feminism, the market and policy shape family life* (s. 4). Yale University Press.

Gilbert, Neil (2008). *A Mother's Work: How Feminism, the Market and Policy Shape Family Life*, Yale University Press.

Göktaş, M (2024, Mart 8). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanımız Mahinur Özdemir Göktaş, Güçlü Türkiye'nin Güçlü Kadınları Zirvesi'nde konuştu. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. <https://www.aile.gov.tr/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanimiz-mahinur-ozdemir-goktas-guclu-turkiye-nin-guclu-kadinlari-zirvesinde-konustu/>

Gümüş, M (2023). "Yoksullukla Mücadelede Etkisi Tartışılan Sosyal Sermaye Kavramı ve İşlevleri Üzerine Teorik Bir İnceleme", *International Academic Social Resources Journal*, (e-ISSN: 2636- 7637)., (8:47); pp:2334- 2341 DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.68473>; (Aydemir, M. A., Tecim, O (2012). *Türk Toplumunda Aile ve Dinin Sosyal Sermaye Potansiyeli*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (2012:28)., s. 43-59.

Gümüş, M (2023). Yoksullukla mücadelede etkisi tartışılan sosyal sermaye kavramı ve işlevleri üzerine teorik bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 47 (8)., 2339-2362.

<http://www.jstor.org/stable/20024474>,

İŞKUR (2024). İş Pozitif [Web sitesi]. <https://ispozitif.iskur.gov.tr/>

Jacques, Martin (18.10.2004), “The Death of Intimacy: A Selfish, Market- Driven Society is Eroding Our Very Humanity”, The Guardian.

Kabeer, N (2001). Resources, agency, achievements: Reflections on the measurement of women's empowerment. In A. Sisask (Ed.), *Discussing women's empowerment: Theory and practice* (pp. 17–57). Sida Studies No. 3, Swedish International Development Cooperation Agency.

Kabeer, Naila (2001). “Resources, Agency, Achievements”, in *Discussing Women Empowerment: Theories and Practic*. Printed by Novum Grafiska, Stockholm. SidaStudies: No.3,

Kakıcı, H., Emeç, H., & Üçdoğruk, Ş (2007). Türkiye’de çalışan kadınların çocuk bakım tercihleri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 5, 21–41.

Kakıcı, H., Özkaplan, N., & Giddens, A (2007–2010). Karışık kaynaklar; tam referanslar için her bir yazarın ilgili makale veya kitapları ayrı ayrı gösterilmelidir.

Kakıcı, Hülya ve H. Emeç, Ş. Üçdoğruk, (2007). “Türkiye’de Çalışan Kadınların Çocuk Bakım Tercihleri”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Sayı:5

Kasser, T (2002). *The high price of materialism* (s. 50). MIT Press.

Kasser, T (2002). *The high price of materialism*. MIT Press.

Kasser, T (2016). Materialistic values and goals. *Annual Review of Psychology*, 67, 489–514. Annual Reviews.

Kasser, Tim (2002). *The High Price of Materialism*, A Bradford Boo. MIT Press.

Kasser, Tim (2016:67). “Materialistic Values and Goals”, *Annual Review of Psychology* (2016, 67:489-514), çevrimiçi: <https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev-psych-122414-033344, pp:489-514>

Kılıç, S (2006, Şubat). Kadın istihdamı zirvesi (s. 20). Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.

- Kılıç, Salih (2006). Kadın İstihdamı Zirvesi, TİSK Türk İşveren Sendikaları Konfederasyonu.
- Komisar, E (2017). *Being there: Why prioritizing motherhood in the first three years matters*. TarcherPerigee.
- Komisar, Erica with Sydney Miner (2017)., *Being There: Why Prioritizing Motherhood in the First Three Years Matters*, A TarcherPerigeeBook.
- Koray, M (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye’de ‘Cinsiyet’ eşitliği politikaları: Sol-feminist bir eleştiri. *Çalışma ve Toplum*, 2 (29)., 13-54. Birleşik Metal-İş Yayınları.
- Koray, M (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye’de ‘Cinsiyet’ eşitliği politikaları: Sol-feminist bir eleştiri. *Çalışma ve Toplum*, 2 (29)., 13-54. Birleşik Metal-İş Yayınları.
- Larry L. Bumpass, “ What's Happening to the Family? Interactions Between Demographic and Institutional Change”, *Demography*, Vol. 27, No. 4 (Nov., 1990)., pp. 483-498, çevrimiçi: <http://www.jstor.org/stable/2061566>, erişim tarihi: 20.01.2011, s. 489
- LeBaron, A. B., Allsop, D. B., Hill, E. J., & Carroll, J. S (2017). Marriage and materialism: Actor and partner effects between materialism, importance of marriage, and marital satisfaction. *Journal of Family and Economic Issues*, 38, 241-256. Springer.
- LeBaron, A. B., Allsop, D. B., Hill, E., Willoughby, B. J., & Britt-Lutter, S. L (2017). Marriage and Materialism:
- Lilja Mosesdottir (2002)., “Moving Europe Towards the Dual Breadwinner Model”, Bifröst School of Business Research Paper Series No. 8, çevrimiçi: www.bifrost.is
- Manoranjan Mohanty (1995)., ” On the Concept of ‘Empowerment’”, *Economic and Political Weekly*, Vol. 30, No. 24 (Jun. 17, 1995)., pp. 1434-1436. çevrimiçi: <https://www.jstor.org/stable/4402876>
- Meryem Koray, (2011/2). “Avrupa Birliği ve Türkiye’de ‘Cinsiyet’ Eşitliği Politikaları: Sol-Feminist Bir Eleştiri”, *Çalışma ve Toplum*.
- Mohanty, M (1995). On the concept of “empowerment”. *Economic and Political Weekly*, 30 (35)., 1433-1435. Sameeksha Trust.

- Morgan, P (1996). *Who needs parents? The effects of childcare and early education on children in Britain and USA*. Institute of Economic Affairs.
- Morgan, Patricia (1996). *Who Needs Parents? The Effects of Childcare and Early Education on Children in Britain and USA*, The Institute of Economic Affairs Health and Welfare Unit, London,
- Mosesdóttir, L (2000). Pathways towards the dual breadwinner model: The role of the Swedish, German and the American states. *International Review of Sociology*, 10 (2), 209–229. Taylor & Francis.
- Naumann, I (2005). Child care and feminism in West Germany and Sweden in the 1960s and 1970s. *Journal of European Social Policy*, 15 (1), 47–63.
- Naumann, Ingela (2005), “Child Care and Feminism in West Germany and Sweden in the 1960s and 1970s”, *Journal of European Social Policy* Vol.15: 47, çevrimiçi: <http://esp.sagepub.com/content/15/1/47>
- Özkaplan, N (2009). Duygusal emek ve kadın işi/erkek işi. *Çalışma ve Toplum*, 2 (21), 15–24. Birleşik Metal-İş Yayınları.
- Özkaplan, Nurcan (2009). “Duygusal Emek ve Kadın İş/Erkek İş”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (2009/2).
- Özkaplan, Nurcan (2009/2). “Duygusal Emek ve Kadın İş/Erkek İş”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*.
- Pearson, R (2007). “Reassessing Paid Work and Women’s Empowerment: Lessons from The Global Economy”. Cornwall A., Harrison, E., Whitehead, A (Ed.), *Feminisms in Development*. Zed Books.
- Pearson, R (2007). Reassessing paid work and women’s empowerment: Lessons from the global economy. In A. Cornwall, E. Harrison, & A. Whitehead (Eds.), *Feminisms in development: Contradictions, contestations and challenges* (pp. 201–213). Zed Books.
- Pearson, Ruth (2007). “Reassessing Paid Work and Women’s Empowerment: Lessons from The Global Economy” in *Feminisms in Development*, edit: Andrea Cornwall, E. Harrison and A. Whitehead, Zed Books, pp.201–213.
- Pissarides, C. A., Garibaldi, P., Olivetti, C., Petrongolo, B., & Wasmer, E (2003, June 21). Women in the labour force: How well is Europe doing? In

European Women at Work [Unpublished manuscript].

<http://people.bu.edu/olivetti/papers/women.pdf>

- Pissarides, Christopher; Pietro Garibaldi vd., (21 June 2003). “Women In The Labour Force: How Well Is Europe Doing?”, In *European Women at Work*, 21 June 2003, Italy (Unpublished). , p.2, çevrimiçi: <http://people.bu.edu/olivetti/papers/women.pdf>
- Pulkki-Råback, L., Kivimäki, M., Ahola, K., Joutsenniemi, K., Elovainio, M., Rossi, H., .. & Virtanen, M (2012). Living alone and antidepressant medication use: A prospective study in a working-age population. *BMC Public Health*, 12, 236. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-12-236>
- Pulkki-Rabak, Laura; Mika Kivimaki, Kirsi Ahola vd (2012)., (12:236). “Living Alone and Antidepressant Medication Use: A Prospective Study In A Working-age Population”, *BMC Public Health*, pp.1-8, çevrimiçi: <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/12/236>.
- Razon, N (1983). *Çalışan anne ve çocuk*. İnkılap Kitabevi.
- Razon, Norma (1983). *Çalışan Anne ve Çocuk*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No.3091
- Rossi, A. S (1977). A biosocial perspective on parenting. *Daedalus*, 106 (2)., 1–31.
- Sayar, K., & Tüzün, O (2006). *Ruh sağlığı ve din: Teorik ve klinik yaklaşımlar* (s. 27). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Sayar, Kemal ve Tüzün, Olcay (2006)., (19:1). “Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji”, *Düşünen Adam*,
- Schore, A. N (2001). Effects of a secure attachment relationship on right brain development, affect regulation, and infant mental health. *Infant Mental Health Journal*, 22 (1–2)., 7–66. Wiley. [https://doi.org/10.1002/1097-0355\(200101/04\).22:1<7::AID-IMHJ2>3.0.CO;2-N](https://doi.org/10.1002/1097-0355(200101/04).22:1<7::AID-IMHJ2>3.0.CO;2-N)
- Schore, A. N (2001). Effects of a secure attachment relationship on right brain development, affect regulation, and infant mental health. *Infant Mental Health Journal*, 22 (1–2)., 7–66. [https://doi.org/10.1002/1097-0355\(200101/04\).22:1<7::AID-IMHJ2>3.0.CO;2-N](https://doi.org/10.1002/1097-0355(200101/04).22:1<7::AID-IMHJ2>3.0.CO;2-N)

Schore, Allan N (2001). “Effects Of A Secure Attachment Relationship On Right Brain Development, Affect Regulation, And Infant Mental Health”, *Infant Mental Health Journal*, Vol. 22 (1-2), pp.7-66.

Schore, Allan N. “Effects Of A Secure Attachment Relationship On Right Brain Development, Affect Regulation, And Infant Mental Health”, *Infant Mental Health Journal*, Vol. 22 (1-2), 2001, pp. 7-66.

SGK (2021). Alternatif çocuk bakımı model tasarısı konulu 2. çalıştay. <https://sgkegitimlibakici.org/blog/detay/ALTERNATIF-COCUK-BAKIMI-MODEL-TASARISI-KONULU-2--CALISTAY>

SGK (2024). Anne bilgilendirme sayfası. <https://sgkegitimlibakici.org/index/anne>

Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., & Şenol, S (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatrics*, 14 (2), 97-101.

Soysal, A.Ş. ; Ş. Bodur, S. Şenol (2005:8), “Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış”, *Klinik Psikiyatri*, pp:88-89.

T.C. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2010). Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması.

T.C. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2010). *Türkiye aile yapısı araştırması*. T.C. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023). *Kadının güçlenmesi strateji belgesi ve eylem planı 2024-2028* (Yayın No. 2023/1). T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. <https://www.aile.gov.tr/media/158302/kadinin-guclenmesi-strateji-belgesi-ve-eylem-planı-2024-2028.pdf>

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2014), *Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler Öneriler*.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014). *Türkiye aile yapısı araştırması: Tespitler ve öneriler* (2. Baskı). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023). *Onikinci Kalkınma Planı (2024-2028)*. T.C. Cumhurbaşkanlığı.

T.C. Devlet Planlama Teşkilatı (2000)., Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, Ankara.

T.C. Devlet Planlama Teşkilatı, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000). (çevrimiçi).

<http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13742/plan7.pdf>, s. 77

T.C. Devlet Planlama Teşkilatı (1996). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*. T.C. Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

T.C. Devlet Planlama Teşkilatı (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005* (Yayın No. DPT: 2531). T.C. Devlet Planlama Teşkilatı.

Tuna, O., & Yalçıntaş, N (1999). *Sosyal siyaset* (1. baskı). Filiz Kitabevi.

Tuna, Orhan ve Yalçıntaş, Nevzat (1992). *Sosyal Siyaset*, Filiz Kitabevi.

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (2008)., Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, Yayın No. TÜSİAD-T/2008-07/468).

TÜSİAD Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği-KAGİDER Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (2008)., Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, Yayın No. TÜSİAD-T/2008-07/468.

TÜSİAD (2008). *Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Sorunlar, öncelikler ve çözüm önerileri*. TÜSİAD Yayınları.

TÜSİAD (2008). *Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Sorunlar, öncelikler ve çözüm önerileri*. TÜSİAD Yayınları.

UNICEF Innocenti Research Centre (2008). *The Child Care Transition*, Report Card 8

UNICEF Innocenti Research Centre (2008). *The child care transition: A league table of early childhood education and care in economically advanced countries* (Report Card 8). UNICEF Innocenti Research Centre.

UNICEF Innocenti Research Centre (2008). *The child care transition: A league table of early childhood education and care in economically advanced countries* (Report Card 8, p. 3). UNICEF Innocenti Research Centre.

UNICEF Innocenti Research Centre (2008). *The child care transition: A league table of early childhood education and care in economically advanced countries* (Report Card 8, p. 12). UNICEF Innocenti Research Centre.

Urhan, B., & Etiler, N (2011). Sağlık sektöründe kadın emeğinin toplumsal cinsiyet açısından analizi. *Çalışma ve Toplum*, 2 (29), 191-216. Birleşik Metal-İş Yayınları.

Urhan, Betül ve Etiler, Nilay. "Sağlık Sektöründe Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Açısından Analizi, *Çalışma ve Toplum*, Sayı.29, 2011/2.